

UDK: 336.777:001.6

Biblid 1451-3188, 10 (2011)

Год X, бр. 35–36, стр. 72–81

Изворни научни рад

Др Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ¹

О ПРЕКОГРАНИЧНОМ КРЕДИТИРАЊУ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

ABSTRACT

The article examines provisions of the European Parliament and Council Directive 97/5/EC of 27 January 1997 on cross-border credit transfers. The volume of cross-border payments is growing steadily as completion of the internal market and progress towards full economic and monetary union lead to greater trade and movement of people within the Community, whereas cross-border credit transfers account for a substantial part of the volume and value of cross-border payments. It is essential for individuals and businesses, especially small and medium-sized enterprises, to be able to make credit transfers rapidly, reliably and cheaply from one part of the Community to another. The special of the author analysis is paid to the implementation of the Directive on cross-border transfers at national level with regard to both legal transposable into domestic law and practical application by the banking sectors in the Member States.

Key words: cross-border credit transfers, credit institutions, financial institutions, intermediary institutions, branches, cross-border credit transfer order.

СВРХА

Стварање јединствене економско-монетарне уније, претпоставља спровођење мера либерализације кретања капитала од стране држава чланица Европске уније. Пораст прекограничног плаћања и употпуњавања унутрашњих тржишта у развоју води употпуњавању економско-монетарне уније и увећања трговине, као и кретања људи унутар Европске уније. Прекогранично кредитирање представља основу прекограничног плаћања. Кредитирање је потребно како за поједине предузетнике, тако и за мала и средња предузећа, јер се њиме постиже убрзани поступак кредитирања, а

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд.

тима и појефтињење и поузданост финансијских и пословних трансакција. У циљу избегавања могућих негативних ефеката по финансијску стабилност која у одређеним случајевима зависи од примене рестриктивних државних мера, надлежни органи Уније су усвојили Директиву о прекограничном кредитирању. Директива има за циљ утврђивање стандарда кредитног пословања који представљају основу за учешће на тржишту капитала. Такође, њена сврха је и да побољша прекогранично кредитирање. Директива служи Европском монетарном институту (ЕМИ) у вршењу његових послова везаних за промоцију прекограничног платног промета. Транспонованњем њених одредби у унутрашњи правни поредак, надлежне државне установе постају ефективније у вршењу прекограничних кредитних делатности. Директивом се употпуњава функционисање јединственог европског тржишта и омогућава се припрема трећих држава за улазак у Европску унију.

II) МЕРЕ ЕУ

Директива 97/5/ЕЦ Европског парламента и Савета о прекограничном кредитирању од 27. јануара 1997. године (*Directive 97/5/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997 on cross-border credit transfers*).

III) САДРЖАЈ

Дефинисање основних појмова

1. „Установе” (*Institutions*) означавају кредитне и друге установе.
2. „Кредитне установе” (*Credit institutions*) значе правна лица чије је пословање везано за прикупљање депозитних и других готовинских средстава од становништва, као и за одобравање кредита за сопствени рачун.²

² Члан 1. Прве Директиве Савета 77/780/ЕЕЦ од 12. децембра 1977. године о усклађивању законодавстава, правне и административне регулативе о оснивању и пословању кредитних уснова. Видети: “First Council Directive 77/780/EEC of 12 December 1977 on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions”, *Official Journal of the European Communities* L 322, 17/12/1977, p. 30. Директива је у више наврата мењана да би заједно са другим Директивама које се односе на пословање кредитних уснова била укинута и замењена Директивом 2000/12 Европског парламента и Савета о оснивању и пословању кредитних уснова. Видети: “Directive 2000/12/EC

3. „Финансијске установе” (*Financial institutions*) значе установе у области кредитног и инвестиционог пословања, пословне јединице у области осигурања имовине и лица, пословне јединице за заједничка улагања у преносиве хартије од вредности (*UCITS*), али и друге пословне јединице чија се делатност састоји у стицању удела у другим пословним јединицама или у конверзији новчаних потраживања.³
4. „Друге установе” означавају свако правно или физичко лице која обавља прекогранично кредитирање, другачије у односу на кредитну установу.
5. „Посредничке установе” (*Intermediary institutions*) јесу правна или физичка лица која не значе тражиоца кредитних средстава, нити корисника прекограничног кредитирања.
6. „Подружнице” (*Branches*) представљају пословне јединице кредитних уснова без својства правног лица. Оне укључују и место пословања правно зависног дела кредитне установе, који директно обавља све или поједине делатности везане за кредитну установу. Без обзира да ли је седиште кредитне установе унутар или ван ЕУ, њене подружнице у једној држави чланици се сматрају за један њен део. Изузетак се прави

of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions”, *OJ L 126*, 26/05/2000, pp. 1–58; “Amended by Directive 2000/28/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000”, *OJ L 275*, 27/10/2000, p. 37. У литератури видети: Благоје Бабић, „Директива Европског парламента и Савета о пословању кредитних уснова”, (2000/12/ЕЦ), *Европско законодавство*, 2002, бр. 1, стр. 48–51; Душко Димитријевић, „Директива Европског парламента и Савета о санацији и ликвидацији кредитних уснова”, (2001/24/ЕЦ), *Европско законодавство*, бр. 2, 2003, стр. 49–53.

- ³ Уредба 3604/93/ЕЦ о прецизирању израза неопходних за примену забране о привилегованом приступу сходно чл. 104а. Уговора о оснивању ЕЗ, којом се између осталог потврђују једнаки услови за приступ јавног сектора финансијском тржишту, утврђује у чл. 4. ст. 1. дефиницију финансијских уснова коју усваја и Директива о прекограничном кредитирању. Видети: “Council Regulation (EC) No 3604/93 of 13 December 1993 specifying definitions for the application of the prohibition of privileged access referred to in Article 104a of the Treaty”, *OJ L 332*, 31/12/1993, p. 4. Међутим, накнадном Директивом 2000/12/ЕЦ Европског парламента и Савета о пословању кредитних уснова, прописана је јасна разлика између кредитних и финансијских уснова. Прве се баве искључиво кредитним пословима за разлику од финансијских уснова, које су пословне јединице чија се делатност састоји у стицању удела у другим пословним јединицама, али и у вршењу других делатности наведених од тачке 2. до тачке 12. њеног Анекса I (где се набрајају послови кредитирања, финансијског лизинга, консалтинга, платног промета, емисије и управљања новцем и хартијама од вредности, гаранцијски послови, учешће на новчаном тржишту и тржишту капитала, и др.). У литератури видети: Благоје Бабић, „Пословне јединице (*undertakings*) у банкарском праву ЕУ”, *Европско законодавство*, бр. 1/2002, стр. 88–90.

у погледу примене одредби Директиве које се односе на рокове, обавезе поступања установа сходно издатим инструкцијама клијената, као и у погледу повраћаја износа кредита за случај неуспеле трансакције, где подружнице једне кредитне установе смештене у другој држави чланици се третирају као одвојене установе.

7. „Прекогранично кредитирање” (*Cross-border credit transfer*) означава пренос новчаних средстава по налогу тражиоца кредита – кориснику кредита, преко једне установе или њене подружнице у једној од држава чланица ЕУ преко друге установе или њене подружнице, у другој држави чланици.
8. „Прекогранични кредитни налог” (*Cros-border credit transfer order*) значи безусловну инструкцију дату установи у било којој прихватљивој форми од стране тражиоца кредита у циљу реализације прекограничног кредитирања.
9. „Тражилац кредита” (*Originator*) значи правно или физичко лице које издаје налог за прекогранично кредитирање за рачун корисника кредита. Тражилац кредитних средстава може бити у исто време корисник кредита.
10. „Корисник кредита” (*Beneficiary*) значи крајњег корисника прекограничног кредитирања коме су новчана средства депонована на доступан рачун.
11. „Купац услуга” (*Customer*) значи тражиоца или корисника кредита, у зависности од околности случаја.
12. „Референтна каматна стопа” (*Reference interest rate*), означава стопу по којој се врши обештећење купца услуга у држави чланици у којој је лоциран од стране надлежне установе, а сходно меродавним правилима те државе.
13. „Датум прихватања” значи датум испуњења свих потребних услова од стране установе за извршење налога о прекограничном кредитирању у односу на расположиво новчано покриће и инструкције нужне за извршење тог налога.

Међународна надлежност

Директивном је регулисано да су државе чланице искључиво овлашћене за доношење прописа о прекограничном кредитирању и за предузимање мера неопходних за њихово спровођење. У циљу решавања спорова између тражиоца кредита и установа или између корисника кредита и установа, државе чланице су дужне обезбедити ефективан

жалбени и ревизиони поступак уз примену постојећих процедуралних правила. Ова овлашћења спадају у круг дискреционих државних надлежности.

Меродавно право

Директива не прејудииира питања везана за примену права ЕУ или унутрашњег права држава чланица у односу на прекогранично кредитирање. Држава чланице су слободне да прописују правила којим се регулишу кредитни односи са иностранством и закључивање уговорних аката (*lex contractus*).

Општа правила о прекограничном кредитирању

Директива се односи на прекогранично кредитирање у валутама држава чланица или у еврима до износа од 50 хиљада евра,⁴ а према налозима лица ван круга кредитних, финансијских и других установа. Међутим, њена конкретна примена је препуштена кредитним, и другим установама. Кредитна установа има обавезу да на захтев купца услуга изврши прекогранично кредитирање сходно датим упутствима и у роковима неопходним за извршење трансакције уз наплату трошкова и према званичном курсу. Правило важи и за купце услуга са којима кредитна услуга не жели да послује. Установа тражиоца кредита, посредничка установа или установа корисника кредита има обавезу да након датума прихватања кредитног налога изврши кредитирање у пуном износу, сем у случају да тражилац кредита захтева да трошкови трансакције у потпуности или делом падну на терет корисника кредита. Ако би тражилац кредита специфицирао да трошкови прекограничног

⁴ У наставку рада везаног за хармонизацију правила о кретању капитала у оквиру ЕУ, Европски парламент и Савет усвојили су Уредбу 2560/2001 о прекограничном плаћању у еврима – 19. децембра 2001. године, којом су на уопштенији начин уредили питање прекограничног преноса новчаних средстава до износа од 50 хиљада евра. Уредбом се изједначавају трошкови у унутрашњем и међународном платном промету за све врсте платних трансакција, укључујући и плаћања путем електронских картица и аутомата (*Automatic Teller Machine – ATMs*), чекова, али и других средстава међубанкарског плаћања. Видети: “Regulation (EC) 2560/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2001 on cross-border payments in euro”, *OJ* L344, 28/12/2001, pp. 13–16. У литератури: Благоје Бабић, „Осигурање, слобода кретања робе и капитала, конкуренција”, у: Зборник радова, *Хармонизација домаћег законодавства са правом ЕУ*, Институт за упоредно право, Београд, 2004, стр. 33.

кредитирања падају на терет корисника кредита, овај мора бити благовремено обавештен од сопствене кредитне установе. Правило не може бити на штету корисникове установе пошто иста задржава право да трошкове прекограничног кредитирања пренесе на терет корисника. Међутим, терети не би могли бити искоришћени од стране установе ради избегавања финансијских обавеза. Такође, то не може бити на штету евентуалних захтева који би отуда могли произаћи, ако би установа тражиоца кредита или посредничка установа умањила износ прекограничног кредитирања супротно наведеном правилу. У оваквим случајевима, установа тражиоца кредита може ослободити тражиоца плаћања за рачун корисника кредита осим када би на захтев самог тражиоца, терет био пренет на њега. Посредничка установа која учини супротно, била би у обавези да преузме и део терета. У сваком случају, установа корисника кредита остаје одговорна кориснику за износ умањеног кредита, ако је кршење обавеза потекло од ње, а под условом да тиме није угрожен било који други потражни захтев. Ако ни након прихватања налога за прекогранично кредитирање од стране установе тражиоца кредита средства не би била пренета на рачун корисникове установе, установа тражиоца кредита би имала обавезу да пренесе на тражиоца кредита суму до 12,5 хиљада евра заједно са износом трошкова преноса и износом обрачунате камате према референтној каматној стопи на износ кредита. То се односи на период између датума пуштања налога и датума одобравања кредита. Ови износи треба да буду расположиви тражиоцу кредита унутар 14 пословних дана уобичајених у банкарском пословању који прате датум издавања захтева. Изузетак се прави, ако би износ кредита у међувремену био пренет на рачун установе корисника кредита где захтев не би могао бити учињен пре истека рока уговореног за извршења кредитног налога између установе тражиоца кредита и њега самог или, у одсуству уговореног рока, пре истека пословног дана уобичајеног у банкарском пословању који прати пренос средстава на рачун корисникове установе, до датума коначног преноса на корисника. Слично би свака посредничка установа која је прихватила налог за прекогранично кредитирање имала обавезу да надокнади износ кредита укључујући и одговарајућу камату и трошкове, према установи која је издала упутства за спровођење налога. Ако прекогранично кредитирање не буде извршено грешком или пропустом садржаним у инструкцијама ове установе, посредничка установа има обавезу да у хитном поступку надокнади износ ове трансакције. У случају одступања од предвиђених правила, тј. ако прекогранично кредитирање не буде извршено од

посредничке установе одабране од стране корисникове установе, ова друга је обавезна да обезбети корисника кредита у износу до 12,5 хиљада евра. Такође, ако прекогранично кредитирање не буде извршено грешкама или пропустима садржаним у инструкцијама тражиоца кредита издатим његовој установи или пак, због неизвршења преузетих обавеза од стране посредничке установе одабране од стране тражиоца кредита, установа тражиоца, али и све друге установе које су укључене у кредитну трансакцију, дужне су да обезбеде повраћај новца. У случајевима где је износ прекограничног кредита покривен од установе тражиоца кредита, она је обавезна да исти износ пренесе на тражиоца. У таквим случајевима, установе, укључујући и установу тражиоца кредита нису у обавези да изврше повраћај трошкова и камате и слободне су да износ умање у мери утврђеног новчаног покрића. Установе које учествују у прекограничном кредитирању ослобођене су од прописаних обавеза у случају више силе (*force majeure*), која подразумева ненормалну и непредвидиву ситуацију ван контроле лица која се на исту позивају, и чије су последице непредвидиве упркос напорима да се избегну.

Прописани рокови

Установа тражиоца кредита дужна је да изврши прекогранично кредитирање унутар уговореног рока. Ако уговорени рок није испоштован или није утврђен, након протекла петог пословног дана уобичајеног у банкарском пословању, а који следи датум прихватања налога за прекогранично кредитирање, установа тражиоца кредита има обавезу да обезбети тражиоца кредита. Компензација треба да садржи износ обрачунате камате према референтној каматној стопи која се зарачунава на износ прекограничног кредита за период од краја уговореног рока или, у његовом одсуству, од краја петог пословног дана који је уобичајен у банкарском пословању, а који следи датум прихватања налога за прекогранично кредитирање, до датума када су кредитна средства пренета на рачун корисникове установе. Слично важи када уговорени рок није испоштован или није уговорен, а где посредничка установа има право да тражи обезштећење од установе тражиоца кредита и пре истека петог пословног дана који је уобичајен у банкарском пословању, а који следи датум прихватања налога за прекогранично кредитирање.

Установа тражиоца кредита дужна је да обезбеди кредитна средства унутар рока уговореног са корисником кредита. У случају да рок није испоштован или није уговорен, након истека петог пословног дана који је

уобичајен у банкарском пословању, а који следи датум када су средства кредита пренета на рачун корисникове установе, али не и на његов рачун, корисникова установа има обавезу да обезшети корисника кредита. Компензација у таквим случајевима укључује исплату обрачунате камате према референтној каматној стопи која се зарачунава на износ прекограничног кредита за период од краја уговореног рока или, у његовом одсуству, од краја пословног дана који је уобичајен у банкарском пословању, а који следи датум преноса средстава на рачун установе корисника, до датума када су кредитна средства пренета на рачун корисника. Компензација се не плаћа према претходним правилима, ако установа тражиоца кредита или установа корисника кредита утврди да кашњење може бити приписано тражиоцу кредита или самом кориснику. Наведена правила тако не прејудуцирају остала права купаца услуга и установа које учествују у прекограничном кредитирању.

Транспарентност прекограничног кредитирања

Директива утврђује минимум услова неопходних за осигурање адекватног нивоа информисаности купаца услуга, и то пре и после извршења прекограничног кредитирања. У том погледу она је на линији принципа утврђених у препоруци Комисије 90/109/ЕЕЦ од 14. фебруара 1990. године, о транспарентности услова везаних за банкарске прекограничне трансакције,⁵ као и обавеза утврђених Директивом Савета 91/308/ЕЕЦ од 10. јуна 1991. године, о превенцији од злоупотреба финансијског система за прање новца.⁶ Установе које учествују у прекограничном кредитирању дужне су да купцима услуга обезбеде све потребне информације о условима прекограничног кредитирања на један разговетан и препознатљив начин, било у писменој, било у електронској форми. Према прихваћеном правилу те информације треба да садрже упутства о роковима у којима се кредитни налог ваља извршити од стране кредитне установе у корист корисникове установе, а потом и информације о роковима у којима се врши пренос кредитних средстава са рачуна установе на корисников рачун. Исте треба да садрже и објашњења у односу на начин обрачуна трошкова за извршене услуге и других трошкова које сноси купац услуга, потом упутства о каматној стопи и курсу, те

⁵ “Commission Recommendation 90/109/EEC of 14 February 1990 on the transparency of banking conditions relating to cross-border financial transactions”, *OJ L* 67, 15/3/1990, p. 39.

⁶ “Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering”, *OJ L* 166, 28/6/1991, p. 77.

објашњења око могућности приговора и обнављања поступка кредитирања од стране корисника кредита. Након извршеног кредитног посла, установе су дужне да купцима услуга пружи и друге информације. Конкретно се то односи на пружање података којим се омогућава идентификација износа, трошкова и валуте прекограничних кредитних трансакција.

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива је ступила на снагу 14. фебруара 1997. године. Нема ретроактивно дејство. Државе чланице су биле дужне да законодавно спроведу Директиву најкасније до 14. августа 1999. године. Државе су дужне да Комисији пружи адекватне податке везане за њено спровођење у унутрашњем поретку.

V) ИЗВОРИ

- Directive 97/5/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997 on cross-border credit transfers, „Official Journal of the European Communities”, L 43, 14/02/1997, pp. 25–30.

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Прекогранично кредитирање представља основу развоја платног промета Републике Србије са светом. У земљама Европске уније кредитно тржиште је место на коме се пласирају краткорочна и дугорочна финансијска средства у сврху несметаног одвијања процеса репродукције и промета роба и услуга. Република Србија је умногоме хармонизовала постојеће прописе о кредитном пословању, али јој на путу пуне интеграције у Европску унију остаје проблем имплементације и транспонована нових прописа.⁷ Убрзаним предузимањем законодавних мера у вези са регулисањем пекограничног кредитирања, Србија би била у стању да се у перспективи придружи ширем тржишту капитала, што би се у крајњем случају могло одразити позитивно и на њен привредни раст.

⁷ Упоредити решења из *Закона о кредитним пословима са иностранством* којим се генерално регулише питање прекограничног кредитирања између домаћих и страних лица, затим *Закона о девизном пословању* и из подзаконских аката које доноси Народна банка Србије (на пример, *Одлуку о начину и условима коришћења финансијских кредита из иностранства за намене из члана 21. став 2. Закона о девизном пословању*). Видети: *Службени лист СРЈ*, бр. 42/92, 24/94, 28/96, 21/99; *Службени гласник Републике Србије*, бр. 62/06; Интернет: http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/20/index_ino.html.